

ZEKER

ZIJN

-

in Overijssel

Verkiezingsprogramma PvdA Overijssel 2019-2023

Inhoudsopgave

De ruimte om ons heen	6
Samen plannen maken	6
Voldoende passende woningen	6
Bodem en ondergrond	6
Water	7
Drinkwater en ondergrond	7
Wateroverlast	7
Stad en land	8
Vrijwilligers, het cement van onze samenleving	8
Fijn leven in onze dorpen en op ons platteland	8
Goed leven in sterke steden	8
Natuur en landschap	10
Landschap	10
Natuur voor iedereen	10
Bouwen en leven met natuur	10
Bescherming natuur en landschap	10
Stikstof	11
Agrarisch natuurbeheer	11
Schapen en de boze wolf	11
Milieu	11
Kringlooeconomie	12
Asbest	12
Luchtvaart en vliegroutes	12
Veehouderij en volksgezondheid	12
Olasfa	12
Energie	14
Een eerlijke energierekening	14
Mestvergisting	14
Biomassa	14
Aardwarmte	14
Andere energiebronnen en de toekomstmuziek	15
Energiebesparing	15
Transport van energie	15
Energiecoöperaties	15
Voorlichting en informatie	15
Proeftuinen	16
'Duurzaam' werk	16
Bereikbaarheid	17
Toegankelijk openbaar vervoer	17
Bus	17
Trein	17
Goederenvervoer	18
Afspraken met vervoerders en arbeidsvoorwaarden	18

Veiligheid in het openbaar vervoer	19
Pak de fiets	19
Fiets: gezondheid en veiligheid	20
Wandelen	20
Veiligheid in het verkeer	20
Deelauto's	21
Elektrisch rijden	21
Wegen	21
Economie en Arbeid	23
Allemaal aan de slag	23
Mensenwerk	23
Goed werkgeverschap	24
Vestigings- en ondernemersklimaat	24
Grensarbeid	25
TechBase Twente	25
De provincie als opdrachtgever	25
Toerisme	25
Concurrerende, duurzame landbouwbedrijven	26
Kunst, sport en streekcultuur	27
Streekcultuur	27
Sport	27
Iedereen doet mee	28
Culturele infrastructuur	28
Talentontwikkeling	28
Orkest van het Oosten	29
Erfgoed	29
Cultuureducatie en -participatie	29
Varend erfgoed en de Hanzetraditie	29
Investeren en versterken	30
Etherpiraten	30
Samen leven	31
Verenigd in verscheidenheid	31
Gelijkheid en diversiteit	31
Een veilige haven	32
Taalvaardigheid	32
Demografische veranderingen	32
Het bestuur en het geld	34
Goed luisteren	34
Regels en handhaving	34
Regionale media en journalistiek	34
De teugels aanhalen	34
Geld	34
Onze partners	35

Voorwoord

In Overijssel is plek voor iedereen. Meer dan een miljoen mensen wonen, leven en werken samen in Twente, Salland en de Kop. We delen bedrijvige steden en hechte dorpen. We werken samen in ziekenhuizen, in fabrieken en op scholen, bij brouwerijen of supermarkten, in de techniek, de schoonmaak of als vrijwilliger. We genieten samen van ongerepte natuur in de Weerribben en het Lutterzand, ontspannen langs de IJssel of op de Regge. We geven om elkaar en zijn er voor elkaar. We doen het samen.

Veel kan nog beter. Niet iedereen profiteert mee van het mooie Overijsselse leven. Bijvoorbeeld door onzekerheid over essentiële zaken; werk, een betaalbare woning, of de beschikbaarheid van zorg voor naasten of jezelf. Bovendien staan mooie Overijsselse kwaliteiten onder druk. De bereikbaarheid in het openbaar vervoer neemt af, de biodiversiteit daalt, het culturele aanbod verschaalt en de leefbaarheid wordt op sommige plekken bedreigd, zoals door de opening van Lelystad Airport. We staan voor grote uitdagingen die invloed hebben op de leefbaarheid in onze provincie, zoals de energietransitie, landbouwtransitie, globalisering, digitalisering en demografische veranderingen.

De PvdA wil voor iedereen in Overijssel een mooie toekomst, waarin je zeker bent van goed werk, een betaalbaar huis en een prettige leefomgeving. Wij willen een provincie waar je kunt zijn wie je bent, waar je kunt komen waar je heen wilt, waar werk fatsoenlijk betaald wordt, waar we naar elkaar omkijken en niemand buitensluiten. Een plek die we met trots door kunnen geven aan de generaties na ons. Dat is onze opdracht, daarvoor willen we met u aan de slag.

De ruimte om ons heen

Samen plannen maken

Wij hebben veel ambities. We maken plannen op het gebied van ruimte, water, milieu, natuur, landschap, verkeer en vervoer, infrastructuur en cultureel erfgoed. Bij alle plannen die we maken geven we inwoners en belanghebbenden een belangrijke stem. In het allesomvattende plan voor Overijssel - de omgevingsvisie - wil de provincie de regels voor ruimtelijke ontwikkeling vereenvoudigen en samenvoegen. Zo is het straks bijvoorbeeld makkelijker om bouwprojecten te starten. Wij zien scherp toe op de belangen van inwoners en natuur. We maken ons hard voor de bescherming die zij nodig hebben. Makkelijker en sneller bouwen is prima, maar niet over de rug van inwoners of ten koste van kwetsbare waarden zoals natuur.

Voldoende passende woningen

In Overijssel moet je zeker kunnen zijn van een thuis. Wij gaan aan de slag om voldoende passende én betaalbare woningen in Overijssel te realiseren. We pakken samen met gemeenten en woningbouwcorporaties knelpunten op het gebied van huisvesting aan. Desnoods gaan we zelf bouwen. Want: inwoners moeten zeker zijn van een dak boven hun hoofd. We richten ons vooral op starterswoningen en betaalbare gezins- en seniorenwoningen. Projecten voor meer dure villa's ondersteunen we niet.

Op sommige plekken is meer behoefte aan starterswoningen; op andere plekken juist aan woningen voor senioren, al dan niet in combinatie met zorg. Daarom maken we met gemeenten niet alleen afspraken over het aantal woningen, maar ook over het type woningen. Zo kan iedereen wonen in een huis dat bij zijn of haar situatie past.

Woningen zijn om in te wonen, niet om in te beleggen. In steden waar de woningmarkt gespannen is zien we steeds meer dat woningen door beleggers worden gekocht om ze vervolgens duur te gaan verhuren. Dit vinden wij ongewenst. Het doet de huizenprijs verder stijgen en de beschikbaarheid van koopwoningen afnemen, waardoor mensen gedwongen worden om forse huren te betalen. Het opkopen van woningen door beleggers gaan we in samenwerking met de steden tegen. Zo komen er meer koopwoningen beschikbaar, met name voor starters.

'Collectief Particulier Opdrachtgeverschap' voor groepen mensen die samen willen bouwen moedigen we aan. Dat geldt ook voor trends zoals Tiny Houses waarin duurzaamheid en spaarzaam ruimtegebruik samenkomen. Ook stimuleren we projecten gericht op levensloopbestendig bouwen in een levensloopbestendige omgeving. Als dit soort door ons gewenste ontwikkelingen stuiten op belemmerende regels, dan nemen we die samen met andere overheden zoals de gemeente(n) en het Rijk weg.

Bodem en ondergrond

We gaan zuinig om met onze ondergrond, zodat we zeker zijn dat vele generaties na ons óók van het mooie Overijssel kunnen genieten. We zijn tegen het opslaan van stoffen die niet in de bodem thuishoren. Commerciële belangen vinden wij ondergeschikt aan leefbaarheid en duurzaamheid. Dat

verhaal vertellen we consistent; zowel binnen onze provincie als daarbuiten, bijvoorbeeld in Den Haag of Brussel.

Water

Voldoende en goed (zoet)water is belangrijk, met name voor de landbouw. Daar zorgen we dus voor. Dit mag niet ten koste gaan van de natuur. Door de verandering van het klimaat houden we rekening met periodes van grote droogte. Die leiden tot schade in onder meer de scheepvaart, de natuur en de landbouw. We blijven op zoek naar de beste maatregelen om hiermee om te gaan. Hierbij hebben maatregelen die ook een natuurlijke of recreatieve functie vervullen onze voorkeur.

In de Kaderrichtlijn Water staan afspraken die ervoor moeten zorgen dat uiterlijk in 2027 het water in alle Europese landen voldoende schoon en gezond is. In bijna heel Overijssel is de waterkwaliteit ruim onvoldoende. Er is dus veel werk aan de winkel. De PvdA neemt zo snel mogelijk alle noodzakelijke maatregelen om een goede kwaliteit te realiseren voor zowel grondwater als oppervlaktewater. Dit is goed voor de natuur en voor mensen.

Drinkwater en ondergrond

Ons grondwater wordt bedreigd door bodemverontreiniging en activiteiten in onze diepe ondergrond. Bescherming van de grondwatervoorraad heeft voor ons een hoge prioriteit. We zijn daarom tegen het injecteren van 'bodenvreemde' stoffen in de ondergrond en stellen strikte regels op over bronnen van vervuiling, zoals het gebruik van bestrijdingsmiddelen.

Drinkwaterwinning wordt steeds lastiger door verontreinigingen. Chemische bestrijdingsmiddelen, stikstof en medicijnresten vervuilen ons water. Daartegen treffen we maatregelen.

Waterleidingbedrijf Vitens is enorm belangrijk voor de drinkwatervoorziening. Samen met twaalf Overijsselse gemeenten is de provincie Overijssel aandeelhouder van Vitens. Wij vinden dat Vitens altijd in publieke handen moet blijven. We vinden het positief dat Vitens haar expertise deelt met anderen, binnen en buiten Overijssel en Nederland. Het ontplooiën van 'commerciële' activiteiten, zoals het sponsoren van een voetbalelftal, steunen we alleen als het concreet bijdraagt aan het publieke doel en belang.

Wateroverlast

Steeds vaker is het weer extreem. Heel veel regen of juist langdurige perioden met droogte en warmte komen frequenter voor. Wat ons betreft houdt iedereen droge voeten. Daarbij investeren we doelmatig en zorgen we voor een robuuste bescherming tegen hoogwater en overstromingen. We zien dat gebieden die divers zijn ingericht, bijvoorbeeld met veel groen en bomen, beter bestand zijn tegen extreem weer. Dit geldt zeker in bebouwd gebied. Riolering raakt daar overbelast bij forse neerslag. Het is daarom noodzakelijk dat er zoveel mogelijk water in de grond kan wegzakken, dat hoeft dan niet meer via het riool te worden afgevoerd. Hiervoor stimuleren we dat er in stedelijk gebied zoveel mogelijk stenen uitgaan waar dan groen voor terugkomt, zoals bij het project 'Steenbreek' en bevorderen we de afkoppeling van het regenwaterafvoer. Naast het bouwen van stevige waterkeringen zetten we vol in op 'bouwen met natuur', óók waar het gaat om waterbeheer.

Waterschappen

Waterschappen zijn belangrijk. Ze denken toekomstgericht. Het is van levensbelang voor ons en voor de generaties na ons dat we streven naar een veilige en klimaatbestendige toekomst, dat we duurzaam omgaan met onze natuurlijke bronnen en dat we zorgen voor schoon en ecologisch gezond water.

Water is niet alleen een economisch goed, maar ook een publiek goed, het is de levensbron voor alle leven. Waterschappen werken aan schoon en ecologisch gezien waardevol water in een veilige en aantrekkelijke woon- en leefomgeving op korte- en lange termijn.

Ze kijken verder dan de bestuursperiode van vier jaar.

Waterschapsbesturen staan voor grote en urgente uitdagingen als het gaat om het anticiperen op klimaatveranderingen, de noodzakelijke energietransitie, het stimuleren van de circulaire economie en transitie in de landbouw. Een deel van het werkgebied van waterschap Vechtstromen betreft hoge zandgronden zonder wateraanvoer. Dit maakt Vechtstromen extra kwetsbaar voor klimaatverandering.

Stad en land

Iedereen moet fijn kunnen wonen, werken en recreëren in onze steden, dorpen en op ons platteland. De provincie moet de leefbaarheid van Overijssel ondersteunen, bijvoorbeeld door in te zetten op bereikbare voorzieningen, het bevorderen van de taalvaardigheid en het ondersteunen van vrijwilligers.

Vrijwilligers, het cement van onze samenleving

Overijssel scoort steevast hoog als het gaat om aantallen vrijwilligers, sociale samenhang en onderlinge hulp. We zijn een sociale provincie, waar noaberschap en samenwerking hoog in het vaandel staan. Nu een steeds groter beroep op burgerkracht wordt gedaan, is het belangrijker dan ooit dat we die lange traditie in stand houden en versterken. Vrijwilligers, mantelzorgers en initiatiefnemers zorgen voor een krachtige samenleving. Zij verzetten enorm veel werk en zijn bijzonder waardevol. We ondersteunen vrijwilligers, waar nodig financieel, en ontwikkelen specifiek vrijwilligersbeleid. We omarmen initiatieven die vrijwilligers ondersteunen en een hart onder de riem steken, zoals de Overijsselse Vrijwilligersprijs. Hierbij letten we er ten allen tijde op dat (het stimuleren van) vrijwilligerswerk niet leidt tot verdringing van regulier werk.

Fijn leven in onze dorpen en op ons platteland

Het is goed wonen in de dorpen en plattelandsgemeenschappen van Overijssel en dat moet zo blijven. De sociale structuur speelt hierin een belangrijke rol. Basisvoorzieningen zoals onderwijs en medische zorg dienen bereikbaar te zijn voor iedereen, fysiek of digitaal en via mobiele netwerken. Multifunctionele dorpsgebouwen, zoals kulturhusen, spelen hierin een belangrijke rol. Wij geven de inwoners ruimte en ondersteuning om zelf de leefbaarheid in hun dorp te stimuleren, bijvoorbeeld waar het gaat om zorg in zorgcoöperaties of de inrichting van hun publieke ruimte. Inwoners weten zelf het beste wat goed is voor hun gemeenschap en kunnen dit niet zelden het best zelf organiseren. Dit levert niet alleen vaak het beste resultaat, maar stimuleert ook de cohesie en het eigenaarschap van de gemeenschappelijke voorziening.

Wij erkennen het belang van kleine scholen in gemeenschappen en stimuleren bovengemeentelijke samenwerking en innovatie van deze scholen.

Goed leven in sterke steden

In de stad komt veel moois samen: wonen, cultuur, bedrijvigheid, ontspanning en werk. De PvdA staat voor bruisende steden als aanjagers van de economie en de samenleving. Onze steden spelen nu en straks een belangrijke rol in de economische ontwikkeling en aantrekkingskracht van Overijssel.

Hoewel het economisch beter gaat dan een paar jaar geleden staan veel Overijsselse steden onder druk. Leegstand en afname van investeringen in de openbare ruimte werken verloedering in de hand. Investeren in de vitaliteit van onze steden is hard nodig en dat doen we dus graag en veel. Bijvoorbeeld door het stimuleren van bedrijvigheid, door het versterken van het culturele aanbod en

door te investeren in bereikbaarheid en ruimtelijke kwaliteit, waaronder openbaar groen. We steunen initiatieven van onderop en de samenwerking met bewoners en ondernemers staat voor ons centraal. Waar nodig zetten we extra middelen in om de leefbaarheid, bijvoorbeeld in aandachtswijken, te verbeteren.

Wij geloven in de kracht van gemengde wijken en functies in onze (binnen)steden, omdat we ervan overtuigd zijn dat dit onze steden veerkrachtiger maakt. Wonen, bedrijvigheid en maatschappelijke voorzieningen worden niet langer ruimtelijk gescheiden, maar vinden, voor zover milieutechnisch mogelijk, door elkaar plaats. Dit voorkomt dat gebieden op bepaalde momenten druk en op andere momenten uitgestorven zijn. Daarnaast willen we dat mensen van verschillende pluimage door elkaar wonen. We willen af van villa- en achterstandswijken, deze werken segregatie in de hand. Gemengd wonen en gemengde functies zijn goed voor de sociale cohesie en daarmee de leefbaarheid en de veiligheid van onze steden. Bovendien zetten wij in op het beter benutten van de openbare ruimte door deze zo in te richten dat ontmoeting gestimuleerd wordt. Openbaar groen speelt hierin een belangrijke rol.

Natuur en landschap

Wie denkt aan Overijssel, denkt aan rivieren die slingeren door een fijnmazig cultuurlandschap. Overijssel heeft schitterende natuur en een prachtig landschap. Het is een cliché, maar onze provincie is echt de Tuin van Nederland. Natuur, landschap en economie wisselen elkaar af. Dat is mooi, maar geeft op sommige plekken ook spanning.

Landschap

Een mooi landschap is meer dan een fraai decor. Het landschap is onderdeel van onze identiteit en onze cultuurhistorie. Dat moeten we koesteren en dat vraagt om onze inzet. Niet alleen omdat het bijdraagt aan het welzijn van onze inwoners, maar ook omdat de aantrekkingskracht van het landschap een belangrijke vestigingsfactor is voor mensen en bedrijvigheid, in het bijzonder het toerisme. De PvdA zet daarom in op het verder verbeteren van de kwaliteit van natuur en landschap.

Natuur voor iedereen

Het is belangrijk dat de natuur bereikbaar is voor alle inwoners van Overijssel. Natuur draagt bij aan de gezondheid en het welbevinden van iedereen. Het is onze verantwoordelijkheid om ervoor te zorgen dat natuur bereikbaar is, of je nou buitenaf of midden in de stad woont. Daarom stimuleren we openstelling van natuurgebieden en bevorderen we natuur in de stad. Dit doen we bijvoorbeeld door het vergroenen van alle Overijsselse schoolpleinen, door het stimuleren van stadslandbouw en door aanleggen van natuurlijker, beleefbaar en bespeelbaar groen, waaronder parken.

Bouwen en leven met natuur

Maar er is meer dan schoonheid alleen. Natuur en landschap kunnen ook een belangrijke bijdrage leveren aan oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen als waterveiligheid, klimaatverandering en voedselveiligheid. Een gezond landschap is van belang voor het behoud van de biodiversiteit. We zien natuur en landschap niet als kostenpost, maar als drager van ons enorme groene kapitaal.

Bescherming natuur en landschap

Wij beschermen en ontwikkelen de elementen die ons landschap zo uniek maken, zoals houtwallen, meidoornhagen en solitaire bomen. De provincie maakt jaarlijks een budget vrij voor de aanleg, herstel en beheer van deze landschapselementen en voor de bescherming van ons landschap in het algemeen. We erkennen en ondersteunen structureel de vele vrijwilligers die in ons landschap actief zijn. Bovendien stimuleren we activiteiten die bijdragen aan de beleefbaarheid en kwaliteit van het landschap, zoals het project 'spoorfietsen' in Hengelo.

De biodiversiteit staat ook in Overijssel onder druk. Met veel dier- en plantensoorten gaat het slecht. Het aantal insecten neemt schrikbarend af. Voor een groot gedeelte weten we hoe dit komt: door te intensief gebruik van onze omgeving. De condities voor planten en dieren komen onder druk te staan. Voor de biodiversiteit is het belangrijk dat we een robuust vlechtwerk van natuur realiseren in ons landschap. De Natura2000-gebieden zijn uiterst belangrijk voor natuur en soortenrijkdom. Deze 25 gebieden vormen een vluchtheuvel voor de natuur. Maar zelfs samen met de

Natuur-Netwerk-Nederland-gebieden vormen ze geen garantie voor de instandhouding van biodiversiteit. Daarvoor is de 'tegenkracht' in de vorm van enorme gebieden met intensieve landbouw te groot. Voor de duurzame instandhouding van een brede biodiversiteit zullen we – als Overijsselse samenleving – moeten inzetten op een groenblauwe dooradering in de pure landbouwgebieden. Hiervoor is actieve verbetering nodig en moeten initiatieven worden voorgesteld.

Een gezonde natuur staat op gespannen voet met intensieve vormen van landbouw. De PvdA wil toe naar een minder intensieve landbouw en betere condities voor de flora en fauna van Overijssel, zodat de Overijsselse natuur zich kan herstellen en versterken. In Overijssel werken de verschillende organisaties in het landelijk gebied gezamenlijk aan deze opgave onder de naam 'Samen Werkt Beter'. De PvdA ondersteunt deze aanpak.

Stikstof

Om de hoeveelheid stikstof te verminderen is de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) ontwikkeld. Wij ondersteunen de inzet van de PAS maar hebben twijfels over de uitwerking. Daarom willen we het aantal meetpunten uitbreiden om een goed beeld te krijgen van de stikstofsituatie in Overijssel, zodat we waar nodig tijdig in kunnen grijpen. Naast technische maatregelen is de krimp van de veestapel voor ons een reële optie om de uitstoot van stikstof terug te dringen.

Landbouw en natuur

De natuur in het agrarisch gebied heeft het erg moeilijk. Intensief gebruik van landbouwgrond heeft geleid tot afname van landschappelijke kwaliteit, biodiversiteit en milieukwaliteit. De landbouwsector heeft duidelijke stappen gezet op bijvoorbeeld het gebied van bestrijdingsmiddelen, maar toch herstelt de natuur op het platteland zich niet. De afname van soorten gaat onverminderd door. Zo dreigen weidevogels, insecten en plantensoorten uit Overijssel te verdwijnen.

Actie is noodzakelijk. Allereerst verbeteren we de condities in de leefgebieden van dier- en plantensoorten die thuishoren in het agrarisch gebied, zoals in weidevogelreservaten en gebieden die worden aangeduid als 'botanisch waardevol grasland'. We creëren nieuwe kerngebieden waar het beschermen van zeldzame planten en dieren voorrang krijgt op andere vormen van gebruik van het land. Hiermee voorkomen we dat soorten uit Overijssel verdwijnen. Aangezien de functie landbouw bijna geheel van deze gronden verdwijnt, is het niet vanzelfsprekend dat het beheer van deze gronden door boeren wordt uitgevoerd.

Daarnaast zetten we in op het vergroenen van het gebied dat primair agrarisch gebruikt wordt en stimuleren we natuurinclusieve landbouw. Vergroening kan aanzienlijk worden vergroot door in primaire landbouwgebieden stroken, randen en hoeken duurzaam voor natuur in te richten. Dit leidt écht tot versterking van de groene (ecologische) component in de agrarische productieomgeving. Te denken valt aan een percentage van 5 à 10 procent van de oppervlakte. Deze vergroening kan hand in hand gaan met de landschappelijke versterking en behoud van het cultureel erfgoed.

Vergroening van het Europese landbouwbeleid is hiervoor essentieel, en dus inzet voor onze lobby in Brussel. Zo verbinden we reservaten en creëren we leefruimte voor robuuste populaties.

Schape en de boze wolf

Sinds kort verschijnen wolven in ons landschap. Wat ons betreft zijn ze welkom in Overijssel. We gaan samen met boeren en schaapherders in gesprek over manieren waarop we schade door de wolf kunnen voorkomen en, indien dat niet mogelijk is, te vergoeden.

De PvdA is voorstander van geschepende schaapskuddes (kudde met herder en hond) voor Overijssels natuurbeheer. Niet alleen zijn deze kuddes een uitermate goede manier van het natuurbeheer, ze hebben ook een belangrijke cultuurhistorische, toeristische en educatieve waarde.

Milieu

Iedereen wil leven in een gezonde en veilige omgeving, met zuivere lucht, een schone bodem en helder water. Daarnaast bedreigen nieuwe, vaak onzichtbare, ontwikkelingen de kwaliteit van ons milieu, zoals trilling, straling en dierziekten die overdraagbaar zijn op mensen. De PvdA verkiest het welzijn en de gezondheid van velen boven de economische ontwikkelkansen van enkelen.

Kringlooeconomie

Veel van ons handelen heeft een effect op het milieu. Dit geldt ook voor economische activiteiten in onze provincie, zoals industriële productie en intensieve landbouw. De 'voetafdruk' van economische activiteiten willen we zo klein mogelijk maken. Een manier om dat te bereiken is het streven naar sluitende kringlopen. Deze zogenaamde kringlooeconomie is een systeem dat de herbruikbaarheid van producten en grondstoffen en het Herstellend Vermogen van natuurlijke hulpbronnen als uitgangspunt neemt. Kortom, afval bestaat niet: afval is een grondstof.

Asbest

Asbest is een gevaar voor de volksgezondheid. Asbestdaken zijn vanaf 2024 verboden. Maar de sanering gaat (te) traag en risico's van illegale storting, branden en verontreiniging nemen toe. De Rijkssubsidie asbestsanering is onvoldoende om versnelling van de sanering te realiseren. Veel particuliere eigenaren van woningen met asbestdaken zijn financieel niet in staat om het asbest te verwijderen en het gebouw te voorzien van een nieuw dak. We helpen deze mensen met subsidie of een lening, waarbij we tegelijkertijd het verduurzamen van het gebouw stimuleren.

Luchtvaart en vliegroutes

De plannen rond de uitbreiding van luchthaven Airport Lelystad leiden tot veel maatschappelijke onrust in Overijssel en daarbuiten. De geplande (laag)vliegroutes hebben ernstige gevolgen voor het woon- en leefgenot van veel inwoners van onze provincie. Bij een project dat zo'n grote impact heeft op zoveel mensen moet het proces kraakhelder zijn, moeten alle betrokkenen worden gehoord en moeten de belangen van onze inwoners serieus worden genomen. Dat is onvoldoende gebeurd. Ons standpunt is en blijft dat eerst het Nederlandse luchtruim opnieuw ingedeeld moet worden voordat sprake kan zijn van uitbreiding van Lelystad Airport. Laagvliegroutes van en naar de luchthaven zijn onbespreekbaar.

Veehouderij en volksgezondheid

De uitstoot van fijnstof en ziekteverwekkers door de veehouderij baart ons grote zorgen. Uit onderzoek van de RIVM blijkt dat er duidelijke aanwijzingen zijn dat veehouderij gezondheidsrisico's voor de omwonenden kan veroorzaken. De volksgezondheid staat voor ons op één, niet alleen in woorden maar ook in daden. Waar gereede twijfels bestaan over de gezondheidseffecten, kiezen wij altijd de gezondheid boven economische ontwikkelingen.

Olasfa

De sanering van het zwaar verontreinigde Olasfa-terrein heeft veel te lang geduurd en heeft voor veel overlast gezorgd. De schoonmaak van de oude asfaltfabriek moet zo snel mogelijk worden afgerond.

Energie

De toekomst vraagt om nieuwe energiebronnen. Wij zien wind, zon, aardwarmte en waterkracht als duurzame energiebronnen. In 2015 werd in Overijssel slechts 9% duurzame energie opgewekt. Dat moet veel meer, en daar zetten we vol op in. Dat doen we natuurlijk samen met de inwoners van onze provincie, zeker diegenen die nadelige gevolgen ondervinden. We zoeken samen naar de beste plekken en plannen voor deze duurzame energiebronnen.

Een eerlijke energierekening

Veel inwoners en huiseigenaren kunnen zich de omschakeling van aardgas naar duurzame warmte niet veroorloven zonder steun van de overheid. Het meest voorkomende alternatief voor aardgas (een warmtepomp en isolatie) kost voor een standaard rijtjeswoning al snel €18.000. Wij zorgen ervoor dat iedereen mee kan doen door duurzame subsidies voor iedereen toegankelijk te maken. Bij het bedenken en uitvoeren van 'energie- en duurzaamheidsbeleid' letten we er scherp op dat de rekening eerlijk wordt gedeeld. We voorkomen zo dat inwoners die niet mee dreigen te komen in de transitie de rekening gaan betalen.

De PvdA ziet de landelijke duurzaamheidsambities als ondergrens. Dat betekent dat in 2023 minimaal 20% van de energie duurzaam moet zijn opgewekt en minimaal 6% energiebesparing moet zijn gerealiseerd; in 2050 moet de energievoorziening bijna helemaal duurzaam zijn. We werken dit uit in een haalbaar provinciaal energieakkoord. Het initiatief voor energieprojecten zien wij het liefste van onderaf, door bewoners en bedrijven. De provincie heeft een stimulerende en faciliterende rol. De investering die nodig is voor de energietransitie doen we samen en solidair.

Mestvergisting

Eén van de energiebronnen in Overijssel is het gas dat vrijkomt uit mestvergisting. Dit vinden wij een minder goed alternatief. Het vergisten van de enorme mestoverschotten is gebaseerd op een achterhaalde gedachte over veeteelt waarin de balans tussen productie van veevoer en mest ontbreekt. Wij willen dat de productie in relatie staat tot de regionale vraag. Het sluiten van de regionale kringlopen is daarbij heel belangrijk. Dan ontstaat ook geen mestoverschot, sterker nog; mest is dan onmisbaar en van grote waarde. Het laatste wat daarbij past is een mestvergisting die afbreuk doet aan hoogwaardige mest.

Biomassa

Energie uit biomassa wordt opgewekt uit 'biologische massa', zoals hout, gft-afval, maar ook plantaardige olie, mest en speciaal geteelde gewassen. Hoe duurzaam en milieuvriendelijk dit soort bio-energie is, is afhankelijk van herkomst, productiemethode, transport en andere factoren. Daarom kijken we heel kritisch naar deze energiebron.

Aardwarmte

Het gebruik van aardwarmte oftewel geothermie kan een bijdrage leveren aan energiebesparing en de overgang naar een meer duurzame toekomst. Geothermie kent ook risico's, afhankelijk van de

manier waarop het wordt gebruikt. Wij staan achter geothermie onder de voorwaarde dat we grondwatervoorraden goed beschermen. Dat vraagt om constante monitoring, zorgvuldigheid bij de uitvoering én samenwerking met de drinkwaterbedrijven. Als de risico's niet goed te beheersen zijn, doen we het niet.

Andere energiebronnen en de toekomstmuziek

Sommige andere vormen van energieopwekking zoals een zogenaamde 'thorium centrale' lijken veelbelovend. Volgens experts van Nederlandse universiteiten moeten er echter nog veel technologische hordes worden genomen en zal het nog decennia duren voor er een werkende thoriumreactor bestaat. Kortom, thorium biedt kansen, maar is géén oplossing voor de noodzaak zo snel mogelijk van andere duurzame energiebronnen gebruik te maken. Bovendien is thorium feitelijk ook geen duurzame energiebron.

Energiebesparing

We zetten volop in op energiebesparing: wat je niet gebruikt, hoef je niet op te wekken. De provincie maakt particulieren, maatschappelijke organisaties en bedrijven bewust van de mogelijkheden door informatie te delen en goede voorbeelden te laten zien. We helpen financieel waar initiatiefnemers zelf de middelen niet hebben, bijvoorbeeld in de vorm van een lening, garantstelling of subsidie.

Transport van energie

Het transport van energie is een belangrijk aandachtspunt. Hoogspanningsmasten ontsieren niet alleen het landschap, maar worden ook in verband gebracht met gezondheidsproblemen. De PvdA is daarom voorstander van het kabelvrij maken van de provincie door hoogspanningsleidingen ondergronds aan te leggen.

Energiecoöperaties

Energie wordt steeds meer lokaal opgewekt. Dat leidt tot nieuwe manieren om energieopwekking te organiseren. De PvdA is voorstander van energiecoöperaties. Het spreiden van verantwoordelijkheid en het delen van eigendom en investeringen vergroot de betrokkenheid en zeggenschap van burgers bij het energievraagstuk. De provincie ontwikkelt eenvoudige financieringsmogelijkheden die kansrijke initiatieven en planvorming van coöperaties ondersteunen. Zo zorgen we ervoor dat iedereen een aandeel kan hebben in de energietransitie. We zijn enthousiast over initiatieven zoals een Virtual Power Plant: een groep huizen die gezamenlijk een klein netwerk (microgrid) van energie voorziet. De energie in dit netwerk, een soort 'buurtbatterij', wordt in accu's opgeslagen en is de bron voor warmte en elektriciteit.

Voorlichting en informatie

Nieuwe ontwikkelingen op energiegebied raken iedereen, van jong tot oud. De provincie stimuleert de kennis en beleving van energie en klimaatvraagstukken actief. In samenwerking met onderwijs, gemeenten en (branche)organisaties geeft de provincie betrouwbare informatie over alle onderwerpen die samenhangen met energie.

Proeftuinen

Vanaf 2018 komen er grootschalige proeftuinen voor aardgasvrije wijken in Nederland. Wij doen hier graag aan mee. Onze proeftuin moet gaan over de energie- en warmtetransitie in Overijssel, een aardgasloze warmtevoorziening hoort daarbij. Samen met gemeenten en inwoners willen we binnen vijf jaar in elke gemeente één of meer ‘aardgasvrije wijken’ realiseren.

‘Duurzaam’ werk

De hiervoor beschreven ontwikkelingen zorgen voor enorm veel werkgelegenheid. De energietransitie creëert werkgelegenheidskansen in onder meer de bouw- en installatiesector. Wij voorzien een totale investering in de energietransitie van Overijssel in de periode 2017-2023 van maar liefst € 2,2 miljard en bijna 18.000 fte aan arbeidsplaatsen. Dat betekent veel banen voor onze inwoners.

Bereikbaarheid

Heel Overijssel moet voor iedereen toegankelijk zijn. Dat betekent toegankelijk en hoogwaardig openbaar vervoer in de hele provincie. Maar daar houdt het niet op. De PvdA geeft de aanleg van fietspaden en fietssnelwegen een extra impuls. Knelpunten en gevaarlijke situaties op onze wegen lossen we op. We organiseren onze infrastructuur zo dat verschillende manieren van vervoer naadloos op elkaar aansluiten, met slimme overstappunten waardoor het gebruik van openbaar vervoer en de fiets aantrekkelijker wordt. Zo komen onze inwoners makkelijk en comfortabel op hun bestemming.

Toegankelijk openbaar vervoer

In Overijssel moet iedereen met het openbaar vervoer kunnen komen waar hij of zij heen wil. Toegankelijk openbaar vervoer maakt het voor iedereen mogelijk om mee te doen in onze samenleving. Wij staan voor provinciedekkend openbaar vervoer met snelle en hoogwaardige verbindingen met de rest van Nederland en Duitsland. Of het nou gaat om stadsbussen die buitenwijken ontsluiten, intercitytreinen naar andere delen van het land of de regionale buslijnen op het platteland. Niet de kosten maar de kwaliteit staat voorop.

In de periode van 2016 tot 2040 zal het aantal personen met een leeftijd van 75 jaar of ouder bijna verdubbelen. Ouderen blijven steeds langer zelfstandig wonen, ook wanneer zij minder mobiel worden. Als het aanbod van openbaar vervoer afneemt en de afstand tot voorzieningen toeneemt kan dit ertoe leiden dat deze groep niet meer bij essentiële voorzieningen zoals de supermarkt of het ziekenhuis kan komen. Dat accepteren wij niet. Waar dit dreigt gaan wij, samen met bewoners en gemeente, aan de slag om passende oplossingen te zoeken.

Speciale aandacht hebben wij voor de toegankelijkheid en bereikbaarheid van zorgvoorzieningen. We willen de zorg dichtbij mensen. Een half uur reizen naar het dichtstbijzijnde ziekenhuis of medisch centrum is wat ons betreft echt de grens. Daarom zetten we in op twee sporen: enerzijds spreiding van primaire zorgvoorzieningen, waar brede expertise aanwezig is. Anderzijds brengen en houden we de bereikbaarheid van deze voorzieningen op een goed niveau, óók per openbaar vervoer.

Bus

De bus is een essentiële schakel in de keten van het openbaar vervoer. De bus verdient waardering! Mensen met lagere inkomens en mensen met een functiebeperking, mensen zonder rijbewijs, scholieren, ouderen, iedereen moet op alle dagen van de week kunnen rekenen op betrouwbare busverbindingen en bereikbare bushaltes. Stadsbussen zijn van cruciaal belang voor vervoer van en naar stadscentra en tussen wijken in Overijsselse steden. Scholierenlijnen zijn noodzakelijk voor het vervoer van studenten naar onze scholen.

In het recente verleden zijn sommige busverbindingen in Overijssel rücksichtslos geschrapt. De PvdA zet in op herstel van verdwenen lijnen waar dat nodig is en brengt zo fatsoenlijk, laagdrempelig en betaalbaar busvervoer voor iedereen weer dichtbij.

Veel ov-bedrijven hebben reisproducten speciaal voor ouderen. Naast standaardkortingen hanteren verschillende bedrijven verschillende kortingen of extra producten voor senioren. De PvdA wil deze tarieven over de gehele provincie gelijk trekken, zodat senioren overal van dezelfde mogelijkheden gebruik kunnen maken.

Trein

Onze ambitie is een robuust elektrisch spoornetwerk met een hoogfrequente dienstregeling. De spoorverbindingen in, door en naar Overijssel bouwen we verder uit. Daarbij heeft het verkorten van de reisduur per trein van en naar Twente onze bijzondere prioriteit. Het is onze ambitie dat op treinverbindingen in en met Overijssel zoveel mogelijk 220 km/u gereden kan worden, bijvoorbeeld door inzet van het Europese treinveiligheidssysteem ERTMS. Dat vraagt een actieve en assertieve houding van de provincie als regisseur van het openbaar vervoer.

De volgende verbeteringen gaan we doorvoeren:

- Vechtdallijnen: de uitval door technische problemen op deze lijn dringen we terug. We gaan met spoorbeheerder ProRail in gesprek voor het verbeteren van de spoorinfrastructuur. Haalbaarheid van heropening van station Bergentheim wordt onderzocht.
- Zwolle - Enschede: onze wens is een dubbelspoor tussen de twee grootste steden van Overijssel. De bestaande treinverbinding waarderen we verder op. Wat ons betreft ontstaat zo snel mogelijk een doorgaande spoorverbinding naar Duitsland van topkwaliteit. De internationale trein Amsterdam - Berlijn blijft wat de PvdA betreft via Hengelo rijden.
- Zwolle - Kampen: Station Zwolle Stadshagen gaat zo snel mogelijk open. Reizigers mogen vertrouwen op een robuuste en betrouwbare dienstregeling.
- Deventer - Almelo: de 'halfuursdienst' van stoptreinen in de avonden voeren we opnieuw in, bij voorkeur vanaf station Apeldoorn.
- Hengelo - Bad Bentheim: de proef met doorgaand treinverkeer wordt structureel.
- Deventer - Olst - Zwolle: in opdracht van de Tweede kamer wordt verdubbeling van het spoor tussen Olst en Deventer gepland. Het verdwijnen van de flessenhals bij Olst creëert ruimte in de dienstregeling voor haltes in Deventer-Noord en Zwolle-Zuid en maakt nieuwe (sprinter-)verbindingen mogelijk.
- Zutphen - Oldenzaal: op deze lijn willen we een betere, uitgebreide dienstregeling. Op termijn willen we ook dit traject elektrificeren.
- Almelo - Groningen: Nu de spoorlijn Almelo-Mariënberg geëlektrificeerd wordt, zoeken we de samenwerking met de provincies Drenthe en Groningen om de spoorlijn via Hardenberg door te trekken naar Emmen, Stadskanaal en Groningen. Door het herstellen van deze vroegere spoorlijn ontstaat een verbinding tussen de universiteitssteden Enschede en Groningen.

Goederenvervoer

Goederentransport over het spoor ontlast de weg en het milieu. De groei van het goederenvervoer over het spoor brengt echter een toename van risico's en overlast voor omwonenden met zich mee. We beperken het vervoer van gevaarlijke stoffen over het spoor. Bovendien moet goederentransport

inpasbaar zijn met het personenvervoer. Bij verdere groei is onderzoek naar alternatieve spoortrajecten noodzakelijk.

Afspraken met vervoerders en arbeidsvoorwaarden

Voor het vervoer per trein, bus en regiotaxi maakt de provincie afspraken met vervoerders, meestal via aanbestedingen. Bij aanbesteding hanteren we heldere criteria waarbij belangen van reizigers, medewerkers in het openbaar vervoer en het milieu voorop staan. Pas daarna kijken we naar de financiën. Reizigers moeten kunnen rekenen op betrouwbaar vervoer en medewerkers moeten kunnen rekenen op goede arbeidsvoorwaarden, waaronder het recht om regelmatig een (plas-)pauze te kunnen houden. De CO₂-uitstoot van het openbaar vervoer moet omlaag. Vanaf 2025 worden uitsluitend emissieloze technieken ingezet.

Vervoerregio's en concessiegebieden beperken zich niet door provinciegrenzen. Overijssel kent vele relaties met omliggende provincies en Duitsland. Het ov sluit daarop aan.

Provinciegrensoverschrijdende samenwerking zorgt voor goede bereikbaarheid en dekking. Beleid van afzonderlijke provincies wordt afgestemd en mag geen aanleiding zijn voor grote verschillen in vervoersarrangementen en -afspraken met concessiehouders in het ov. Dit geldt ook voor de prijsvorming.

Veiligheid in het openbaar vervoer

In het openbaar vervoer moet je veilig zijn. Daarom werken we samen met partners en gemeenten aan een programma voor sociale veiligheid in het openbaar vervoer. Goede verlichting, bewaking, parkeervakken in nabijheid van halte/station en aanwezigheid van een bewaakte fietsenstalling zijn hiervoor belangrijke ingrediënten.

Pak de fiets

Nederland is een fietsland, en Overijssel is daarop geen uitzondering. Fietsen is gezond, goedkoop en gemakkelijk. Fietsprojecten zijn bovendien bijzonder kostenefficiënt: met relatief kleine investeringen zijn grote resultaten te bereiken op het gebied van gezondheid, bereikbaarheid en het milieu. Daarom is een substantiële verhoging van het fietsbudget heel effectief. De beoogde landelijke groei van het fietsgebruik is 20 procent over de komende tien jaar. Om dat te kunnen bolwerken verankeren we de fiets stevig in het provinciaal verkeer- en vervoerbeleid. Het juiste fundament hiervoor is een investeringsprogramma dat samen met alle andere wegbeheerders wordt opgesteld.

De provincie neemt het voortouw om samen met wegbeheerders en in overleg met belanghebbenden een samenhangend hoofdnetwerk voor de fiets vast te stellen met daarin snelfietsroutes als aparte categorie. Prioriteit hebben de routes die regio's verbinden met stedelijke centra en de stedelijke centra onderling.

Waar de provincie zelf wegbeheerder is, zorgt ze voor uitstekende fietsinfrastructuur. De fietsveiligheid en het comfort worden verbeterd bijvoorbeeld door ongelijkvloerse kruisingen voor fietsers te realiseren bij turbotondes, goed zichtbare kantmarkering aan te brengen, zeker bij routes zonder verlichting, het verhogen van het onderhoudsniveau en tijdige gladheidsbestrijding op de

provinciale fietspaden en door de fietsveiligheid op parallelwegen te verbeteren. De veiligheid van de kwetsbare verkeersdeelnemer, schoolgaande jeugd bijvoorbeeld, heeft hier de prioriteit boven snelheid van ander verkeer.

De PvdA investeert in de combinatie fiets en openbaar vervoer. Bij ov-knooppunten zorgen we voor onbewaakte en bewaakte fietsparkeervoorzieningen. Deelfietsystemen zoals de ov-fiets worden op ov-knooppunten aangeboden. En de mogelijkheden voor het meenemen van de fiets in het openbaar vervoer worden verruimd. Dit helpt de reiziger bij de laatste kilometers naar de bestemming en terug.

Recreatief fietsen biedt economische perspectieven en daarom dient de provincie meer te investeren in een veelzijdig aanbod van recreatieve en toeristische fietsvoorzieningen zoals veerpontjes, picknickplaatsen en fietsroutes. We vergroten de aantrekkelijkheid van recreatieve fietsroutes door het weren van doorgaand gemotoriseerd verkeer en stimuleren dit bij andere wegbeheerders.

Fiets: gezondheid en veiligheid

De populariteit van de fiets, het succes van de elektrische fiets en hogesnelheidsfietsen, de komst van de smartphone en toenemende drukte op wegen en fietswegen hebben geleid tot een stijgend aantal ongevallen. De cijfers laten zien dat het aandeel fietsers onder verkeersslachtoffers in Overijssel inmiddels de grootste categorie vormt.

In het kader van het 'Strategische Plan Verkeersveiligheid 2030' dient er een provinciaal actieplan verkeersveiligheid te komen dat de volgende elementen bevat:

- Opwaarderen van de fietsinfrastructuur in brede zin, gezien het toenemend aantal gebruikers en de hogere leeftijd ervan.
- Zorg voor veilige schoolomgevingen en veilige schoolroutes.
- Vaststellen van een netwerk voor het landbouwverkeer, met als een van de belangrijkste uitgangspunten dat dat netwerk en het fietsnetwerk gescheiden dienen te zijn.
- Investeren in fietsvaardigheden van met name kinderen en ouderen.
- Intelligente snelheidsassistentie kan zorgen voor aanzienlijk minder verkeersslachtoffers. Pilots kunnen deze zeer kansrijke ontwikkeling sterk bevorderen.

Vanwege de gezondheidsvoordelen worden budgetten voor verkeerseducatie en fietsstimuleringsprogramma's verhoogd.

Wandelen

Wandelen is leuk, gezond en toegankelijk. Iedereen heeft recht op een ommetje vanaf zijn voordeur. Om gewoon een frisse neus te halen, een stuk hard te lopen, de hond uit te laten of een lunchwandeling te maken. Daarom streeft de PvdA naar een goede wandelinfrastructuur met een uitgebreid, veilig en toegankelijk netwerk van wegen en paden. We stimuleren de aanleg van nieuwe wandelverbindingen en hebben aandacht voor zulke verbindingen bij de aanleg van nieuwe barrières, zoals autowegen. We maken ons sterk voor Nederland als wandelland; met een routenetwerk van mooie en goede lange-afstands-wandelpaden. De verbinding van deze paden aan het openbaar vervoernetwerk moet verbeterd worden.

Veiligheid in het verkeer

De toename van het aantal ongevallen en dodelijke slachtoffers op de Overijsselse wegen baart ons grote zorgen. Het is noodzakelijk dat we weggebruikers stimuleren zich veiliger in het verkeer te gedragen. Dit kan door de infrastructuur zodanig aan te passen dat veilig gedrag wordt uitgelokt, weggebruikers aan te spreken op ongewenst gedrag en door de rijvaardigheid te verbeteren. Daarnaast willen we concrete aanpassingen van de infrastructuur bij onveilige situaties zoals op veel parallelwegen, smalle en onoverzichtelijke fietspaden, op- en afritten van autowegen en bij scholen. We zoeken hierbij de samenwerking met de veiligheidsinstanties.

Ouderen blijven langer fietsen en het aantal (ernstige) fietsongevallen waarbij ouderen betrokken zijn neemt toe. Daarom schenken we extra aandacht aan de veiligheid van oudere verkeersdeelnemers.

Deelauto's

Het autogebruik onder 40-plussers is toegenomen terwijl het onder volwassenen tot 40 jaar juist is afgenomen, blijkt uit onderzoek van het Trendbureau Overijssel. De PvdA stimuleert deelauto-initiatieven. Zulke initiatieven verminderen het ruimtegebruik en milieubelasting, stimuleren autogebruik op maat en sluiten nauw aan bij alternatieven als fiets en openbaar vervoer. Nieuwe technologie biedt veel mogelijkheden om slimme manieren van mobiliteit en het gezamenlijk gebruik van vervoermiddelen te bevorderen. Wij benutten graag deze nieuwe mogelijkheden waar het de bereikbaarheid van onze inwoners bevordert. Tegelijkertijd zijn we waakzaam voor de gevolgen van deze ontwikkelingen op de arbeidsmarkt, met name waar het gaat om de arbeidsvoorwaarden en verdringing van bestaande arbeidsplaatsen.

Elektrisch rijden

De provincie stimuleert elektrisch autorijden omdat dit schoner en zuiniger is dan rijden op benzine of diesel. Een elektrische auto stoot geen luchtverontreinigende stoffen uit, en dat is belangrijk voor de luchtkwaliteit in onze steden en langs drukke wegen. De provincie bouwt samen met gemeenten en netbeheerders aan een solide publieke laadinfrastructuur, waarbij we zoveel mogelijk gebruik maken van nieuwe technieken om auto's slim en snel op te laden. Daarbij kijken we samen naar slimme ruimtelijke inpassing van laadpaalinfrastructuur. Bovendien bekijken we de mogelijkheden van elektrificatie van het provinciale wagenpark, zodat de provincie zelf het goede voorbeeld geeft.

Wegen

Goede veilige wegen zijn van groot belang om te komen waar je moet wezen. Bij het investeren in wegen hanteren wij de volgende prioriteiten: (1) veiligheid, (2) leefbaarheid en (3) doorstroming. Verbeteren van veiligheid en leefbaarheid zijn leidend bij de aanpak van knelpunten. Daar waar doorstroming een knelpunt vormt wordt gericht geïnvesteerd in slimme oplossingen. We doen ons voordeel met ervaringen uit het programma 'Beter Benutten', waarin rijk, regio en bedrijfsleven samen innovatieve maatregelen nemen om de bereikbaarheid in de drukste regio's te verbeteren. Investerings in de hoofdrijbaan beoordelen we ook op effecten voor verkeersdeelnemers op parallelwegen en fietspaden. De veiligheid van kwetsbare verkeersdeelnemers en aanwonenden is een integraal onderdeel van de aanpak en geen sluitstuk.

De volgende verbeteringen gaan we doorvoeren:

- A1: Dit is een Rijksweg. Dat betekent dat het Rijk primair aan zet is. Wij maken samen met het Rijk en andere partners afspraken over capaciteitsuitbreiding en eventuele cofinanciering. Wij zetten geen aanvullende provinciale middelen in voor rijksweg A1.
- N18: Dit is een Rijksweg. Dat betekent dat het Rijk primair aan zet is. We hebben doorstroming, leefbaarheid en veiligheid van de N18 flink verbeterd met (2x1-rijstrook 100 km/u. Dit is afgerond en in gebruik genomen.
- N34: Dit is een Rijksweg. Dat betekent dat het Rijk primair aan zet is. We willen een inrichting tot stroomweg met 2x1-rijstrook 100 km/u.
- N35: Dit is een Rijksweg. Dat betekent dat het Rijk primair aan zet is. De N35 is één van de belangrijkste assen in Overijssel. Het is de verbinding van Twente met de Kop van Overijssel. Wij staan vol achter de zogenaamde 'Marsroute': Wij willen dat de N35 van Zwolle naar Enschede uiteindelijk een 2x2-rijstrook autoweg wordt. Onze bijzonder aandacht gaat uit naar een oplossing voor de problematiek in de kern Mariënheem.
- N50: Dit is een Rijksweg. Dat betekent dat het Rijk primair aan zet is. verbeteren doorstroming N50 en opwaardering wegvak Kampen - Kampen-Zuid (2x2 rijstroken 100 km/u). De N50 dient van knooppunt Hattemberbroek tot de aansluiting met de N302 verbreed te worden tot een 2x2 autoweg 100 km/u. In het eindbeeld is de gehele N50 verbreed tot een 2x2 autoweg 100km/u en sluit bij Ramspol aan op het Flevolandse deel. Het rijk draagt voor deze rijksweg de verantwoordelijkheid.
- N307: Onderzoek naar stroomweg (100 km/u). De verbinding tussen de N50 bij Kampen en Flevoland, inclusief een vernieuwde brug bij Roggebotsluis wordt versneld gerealiseerd conform afspraken met de Rijksoverheid en andere partners.
- N340 - N377: inrichting tot stroomweg van de N340 en N48 (2x1-rijstroken en 2x2-rijstroken en duurzaam veilige inrichting N377 bij een maximumsnelheid van 80 km/u
- N348: Als onderdeel van de 'tweede fase' (Raalte - Ommen): verbetering doorstroming en verkeersveiligheid.
- A1 - A28: Dit zijn autosnelwegen onder vallend onder verantwoordelijkheid van het Rijk. We gaan aan de slag met het verbeteren doorstroming en verkeersveiligheid bij aansluitingen A1 / A28.

Rondweg Zenderen N743/A1

Wij zijn voorstander van alternatieven zoals 5b in samenhang met aanpassing aansluiting A1. Dit dient opgepakt te worden in samenhang met de ontwikkeling van de mestvergister en de daarbij behorende verkeersproblematiek.

Economie en Arbeid

Overijssel maken we met zijn allen. Wij vinden dat iedereen een bijdrage moet kunnen leveren aan onze samenleving. Daarom zetten we in op voldoende fatsoenlijk werk met een leefbaar loon en de erkenning van het belang van onbetaald werk, zoals vrijwilligerswerk en mantelzorg.

Onze economie is globaal en complex met veel verschillende spelers. De provincie Overijssel heeft hierin een bescheiden rol. Maar tegelijkertijd geldt: het is wel ónze provincie en we hebben wel degelijk invloed op de manier hoe we hier met zulke ontwikkelingen omgaan.

Allemaal aan de slag

Nederland kent al geruime tijd 1,6 miljoen mensen in een uitkerings situatie met een arbeidsongeschiktheids-, werkloosheids- of bijstandsuitkering. In Overijssel is de werkloosheid meer dan 10%. Dat vinden wij te groot. De verschillen tussen de have's en de have-not's dreigen groter te worden, ook omdat we steeds meer eisen stellen aan mensen. Wij draaien dat om: wij kijken naar de kwaliteiten en capaciteiten die de mensen wél hebben. Dus, wij zullen investeren om arbeid geschikt te maken voor mensen. Dat betekent maatwerk en passende banen. Onze voorkeur gaat uit naar concrete plannen met concrete resultaten voor concrete mensen. Bijvoorbeeld door het opzetten van regionale 'banenplannen'. Een voorbeeld is het banenplan 'restaurant monumenten', of het project 'Overijssels landschapsbeheer'. In dat soort concrete banenplannen zorgen we voor opleiding- en werkervaringsplekken voor mensen die niet makkelijk aan de bak komen of een diploma halen.

Daarnaast zijn er veel banen in Overijssel die moeilijk kunnen worden opgevuld, met name in de techniek en transport. We maken budget beschikbaar om mensen die nu niet de benodigde kwalificaties hebben op te leiden voor deze banen. Dit opleidingsbudget is specifiek bedoeld voor groepen die op basis van hun startkwalificaties dan wel hun leeftijd of achtergrond minder kans hebben op de arbeidsmarkt en zelfstandig deze stap niet kunnen zetten.

Mensenwerk

De economie groeit weer volop, de crisis lijkt ver achter ons te liggen. Maar cijfers vertellen niet het hele verhaal. Te veel mensen zitten op het minimumniveau of zelfs onder de armoedegrens. Deze groep 'werkende armen' heeft vaak een tijdelijk contract, werkt in deeltijd, en tegen een laag salaris. De provincie helpt mensen door te groeien naar meer volledige en vaste banen. Wij helpen deeltijders en herintreders op weg naar vaste banen. Dat doen we met financiële hulp in de vorm van (loonkosten)subsidies. Of we bieden mensen een op maat gemaakte opleiding(spakket) en/of opfriscursussen, waar nodig willen we dat ook voor ze betalen. Dit doen we niet alleen. We versterken de samenwerking tussen gemeenten, werkgevers- en werknemersorganisaties in de regionale arbeidskamer (en UWV).

Goed werkgeverschap

Als werkgever moet de provincie voorop lopen waar het gaat om de zogenaamde 'participatiebanen'. De provincie zet haar eigen organisatie in om mensen met afstand tot de arbeidsmarkt werk, (betaalde) werkervaringsplekken en opleidingsplekken te bieden. Tegelijk dagen we ondernemers, overheden en maatschappelijke instellingen uit hetzelfde te doen. We beseffen dat dit, met name voor kleine ondernemers, in praktijk lastig kan zijn. Het aannemen van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt vraagt extra inspanningen, bijvoorbeeld in begeleiding of in aanpassingen van de werkplek. Wij willen deze ondernemers hierin ontzorgen door hiervoor, in overleg met gemeenten en andere partners, begeleiding beschikbaar te stellen.

Bij vast werk horen vaste contracten. De provincie gaat niet mee in de trend van de doorgeslagen flexibilisering, omdat dit leidt tot veel onzekerheid voor werknemers. Dit heeft niet alleen effect heeft op hun werk, maar speelt ook een grote rol bij grote beslissingen in het leven, zoals het kopen van een huis en het krijgen van kinderen. Daarnaast geloven we dat flex niet goed is voor de organisatie. Wanneer werknemers snel wisselen, verliest de organisatie telkens veel kennis en kunde en bovendien leidt het tot een gebrek aan wederzijdse loyaliteit tussen werknemer en werkgever. Iedereen die een structurele bijdrage levert aan de provincie als organisatie krijgt een vaste baan. We stoppen met outsourcing, payrolling of vergezochte inhuur- en inleenconstructies, waar dat geen duidelijk tijdelijke functie betreft. Ook de meer uitvoerende taken zoals catering, beveiliging of groenonderhoud brengen we onder in onze eigen organisatie. Wij zien onszelf als een voorbeeld van goed werkgeverschap en dat dragen we ook uit. We stimuleren andere organisaties ons voorbeeld hierin te volgen.

Vestigings- en ondernemersklimaat

Bedrijven vestigen zich graag in stedelijke gebieden omdat daar in verhouding meer en beter opgeleid beroepspotentieel is en daar betere voorzieningen zijn. Mensen wonen het liefst dichtbij voorzieningen in een aantrekkelijke omgeving. Zo ontstaat een zichzelf versterkend systeem.

De PvdA verbetert het vestigingsklimaat voor ondernemers door te investeren in winkelcentra en binnensteden. Door huizen, kantoren en winkels bij elkaar te concentreren en bestaand vastgoed opnieuw te gebruiken spelen we ruimte vrij. Wij maken samen met gemeenten afspraken over locaties voor wonen, werken en voorzieningen. Meer grond gebruiken voor nieuw winkel- en kantooroppervlak ligt daarbij wat ons betreft niet niet voor de hand.

Het is noodzakelijk om leegstaande en lelijke bedrijventerreinen en kantoorlocaties op te knappen. We helpen om dit aan te pakken, maar de verantwoordelijkheid blijft bij de eigenaren van de locaties. Zij zullen moeten investeren of afboeken waar dat nodig is. Publiek geld investeren we alleen onder strikte voorwaarden, bijvoorbeeld in de vorm van leningen die terugbetaald worden.

We ondersteunen MKB'ers en ZZP'ers met (krediet)aanvragen voor ondernemersregelingen en met het opstellen van ondernemingsplannen. Hiervoor bouwen we de bestaande regionale ondernemershelpdesk uit. Bijzondere aandacht schenken we aan de kleine ondernemers die van belang zijn voor de leefbaarheid, maar het hoofd moeilijk boven water kunnen houden.

Nu breedband vrijwel overal een feit is, zowel via glasvezel als op andere manieren, scheppen we een investeringsregeling voor 'digitalisering'. Daaruit worden slimme diensten gefinancierd voor het (basis-, voortgezet- en vmbo)onderwijs, de (jeugd-, ouderen- en thuis)zorg en voor natuurbeheer.

Grensarbeid

De Duitse arbeidsmarkt biedt kansen voor mensen die dichtbij de grens wonen. Wij zijn voorstander van grensarbeid omdat dit mogelijkheden biedt voor meer mensen om aan de slag te komen en omdat we de economische en culturele uitwisseling met onze Oosterburen als een verrijking voor onze provincie beschouwen. De verschillen in taal, onderwijs, sociale en fiscale stelsels zijn barrières die werken over de grens bemoeilijken. We blijven ons inzetten om deze barrières te slechten door, in samenwerking met onze Oosterburen en andere grensgebieden, te werken aan praktische oplossingen. Bijvoorbeeld door uitwisselingsprogramma's op het gebied van werk en onderwijs, erkenning van diploma's en het bieden aan ondersteuning aan grensarbeiders. Daarnaast blijven we zowel landelijk als Europees lobbyen voor de verbetering van de positie van grensarbeiders.

TechBase Twente

Het nieuwe plan voor de oude luchthaven Twente heet 'TechBase Twente' (TBT). De voormalige vliegbasis wordt een uniek bedrijvenpark met hightech bedrijven en veel werkgelegenheid. Er zijn inmiddels miljoenen aan belastinggeld in de Techbase gepompt. De komende tijd is dat welletjes en zijn we terughoudend met extra investeringen, tenzij er een solide garantie is voor een fors aantal goede banen voor vaklieden uit onze regio. Daarbij moet er wat ons betreft een duidelijk aantoonbare verhouding zijn tussen de hoogte van de investering en het aantal banen dat deze oplevert.

Een tweede voorwaarde voor onze steun aan het plan TBT is dat het unieke karakter van het gebied en de omliggende natuur worden beschermd. De balans tussen ecologie en economie wordt nauwlettend bewaakt, en we stellen een onafhankelijke gebiedsregisseur (beheerder) aan die daarvoor zorgt. We handhaven streng op milieuoverlast, en we zijn kritisch over de ontwikkeling van de luchthaven als locatie van rumoerige evenementen die zorgen voor druk op de natuur en overlast voor omwonenden.

De provincie als opdrachtgever

De provincie zorgt voor veel lokale werkgelegenheid. De PvdA stimuleert dat lokale bedrijven zoveel mogelijk kans maken op het uitvoeren van opdrachten van de overheid. De provincie stimuleert hierbij goed werkgeverschap. Alle bedrijven die opdrachten krijgen van de provincie zijn goede werkgevers en respecteren de CAO. Dit nemen we op in onze aanbestedingen en we vragen vakbonden om advies hoe we goed werkgeverschap kunnen stimuleren.

Toerisme

Een bijzonder plekje in onze 'regionale economie' is weggelegd voor de toeristische sector. Overijssel heeft als provincie de meeste vijfsterrencampings. Onze provincie is de 'tuin van Nederland', maar wel eentje waar de werkgelegenheid fors is. Onze vrijetijdseconomie is sinds 2009 dubbel zo hard gegroeid als landelijk, tot ruim 32.000 banen. Initiatieven om deze sector verder te laten groeien op een duurzame manier, stimuleren we met een speciale 'eco-toerisme'-regeling.

Daarnaast koesteren we de schatten waarop dit toerisme is gebaseerd, namelijk ons landschap, onze cultuur en cultuurhistorie.

Concurrerende, duurzame landbouwbedrijven

De landbouw is een belangrijke economische sector in Overijssel, die staat voor een grote uitdaging. De tijd van groter, meer en intensiever is voorbij. Deze ontwikkeling heeft te veel negatieve gevolgen voor natuur, milieu, volksgezondheid en ruimtelijke kwaliteit. Daarnaast drijft het verdienmodel van alsmaar dalende prijzen de boeren in een fuik die leidt tot torenhoge investeringen tegen zeer geringe opbrengsten. De PvdA wil dat de landbouw in balans komt met haar omgeving. Daling van de omvang van de veestapel is hiervoor noodzakelijk.

De omslag naar een duurzame landbouw willen we stimuleren door boeren die voorop lopen in deze ontwikkeling te ondersteunen. Daarnaast willen we samen met boeren die niet meekunnen in deze ontwikkeling op zoek naar nieuw perspectief, zoals omscholing of jobcoaching. Tegen boeren die zich willens en wetens niet aan de regels houden treden we hard op. Slecht gedrag mag niet lonen en zeker niet ten koste gaan van hen die zich wel aan de afspraken houden.

Kunst, sport en streekcultuur

Iedereen houdt van kunst. Alle Nederlanders genieten van muziek, theater en film, op de radio, op TV of op internet. Meer dan de helft van onze bevolking fotografeert, zingt, schildert, danst, speelt toneel of schrijft verhalen en gedichten. Tachtig procent leest verhalen en romans. Een kwart van de Nederlanders is lid van een bibliotheek, en meer dan zestig procent van ons bezoekt drie keer of vaker per jaar een concert, museum, tentoonstelling of voorstelling. In Overijssel genieten jaarlijks honderdduizenden mensen van straattheater, musea, fanfares en beeldende kunst, concerten, festivals en zomerfeesten. Onze kunst is van iedereen en voor iedereen.

Meer dan de helft van de Nederlanders doet wekelijks of vaker aan sport. Kinderen sporten zelfs nog meer. We kijken massaal naar wedstrijden op TV en we zijn trots op Overijsselse sporthelden die op internationaal topniveau presteren.

Kunst en sport bevorderen de sociale samenhang door de waarden van onze identiteit te versterken en verbeelden. Ze stimuleren onze cultuur en onze economie. Maar vooral: mensen genieten van sport en kunst. Plekken die veel aandacht besteden aan kunst en sport zijn aantrekkelijker dan plekken waar minder te beleven valt.

De publieke taak van de overheid in het stimuleren van kunst, sport en cultuur is in deze tijd meer dan ooit van belang. Brede toegang tot media en kunst zijn een voorwaarde voor de ontwikkeling van de democratie. Sporten en bewegen is enorm belangrijk voor onze volksgezondheid. Het houdt het lichaam soepel, voert stress af en maakt mensen sterker en fitter. Nederlanders zitten gemiddeld vaker dan andere EU-burgers. Daarom is het belangrijk dat in Overijssel sport breed toegankelijk blijft, en dat we beweging stimuleren.

Kortom, kunst en sport zijn op veel vlakken van groot belang voor Overijssel. Daarom investeert de PvdA daarin.

Streekcultuur

Overijssel is een provincie van streken met elk een eigen geschiedenis en traditie. De Hanzehistorie, de tentfeesten en de maakindustrie in Twente, de boekenmarkt van Deventer, de punters in Giethoorn, de Boeskool in Oldenzaal en de bloemencorso's van Vollenhove: het zijn bijzondere streekeigen evenementen en tradities, vaak met een lang verleden. Die verscheidenheid is tekenend voor onze provincie. Dat koesteren we en willen we behouden.

Onze streektaal, de moedertaal waarin veel van onze inwoners hun emoties het best kunnen verwoorden, is een belangrijke drager van onze eigen cultuur. Het bewaren, versterken en vernieuwen van de Nedersaksische taal maken we een vast onderdeel van het provinciale cultuurbeleid. De PvdA is voorstander van een actieve aanpak voor het behoud van het Nedersaksisch, in het verlengde van het convenant over de erkenning van het Nedersaksisch, dat op 10 oktober 2018 te Zwolle getekend is door het Ministerie van BZK en de betrokken regionale overheden. De zichtbaarheid en de overdracht van de taal naar jongere generaties is essentieel. Daarom moet de aandacht voor het onderwijs geïntensiveerd worden door het ontwikkelen en uitvoeren van lesprogramma's. Culturele activiteiten dragen bij aan zichtbaarheid en acceptatie.

Media en openbaar bestuur kunnen draagvlak vergroten door aandacht te besteden aan het Nedersaksisch. Bij deze activiteiten is de inzet van de streektaalinstututen in Zwolle (IJsselacademie) en Hengelo (Twente Hoes) hard nodig.

Sport

Amateursport is belangrijk voor de volksgezondheid en voor zelfontplooiing. De PvdA wil een goede infrastructuur voor mensen die willen sporten en bewegen. We zorgen ervoor dat overal in Overijssel plekken dichtbij zijn waar onze inwoners kunnen fietsen, wandelen en watersporten. Daarnaast springt de provincie gemeenten bij als de lokale sportinfrastructuur onder druk komt. De provincie kan bijvoorbeeld als onderdeel van haar duurzaamheidsambities helpen met het isoleren van zwembaden en sporthallen, waardoor exploitatiekosten gedrukt worden.

Topsport heeft een brede positieve uitstraling, inspireert en stimuleert mensen om zelf ook te gaan sporten. Daarom ondersteunen we evenementen die daarop gericht zijn.

Schoolzwemmen

De PvdA vindt het belangrijk dat Overijssel kinderen bewegen en dat alle kinderen leren zwemmen. Zwemlessen via school kunnen hier een belangrijke rol in spelen. We zien het schoolzwemmen op veel plekken verdwijnen vanwege financiële redenen. We willen deze trend omkeren door schoolzwemmen financieel te gaan ondersteunen. Hiermee willen we gemeenten en scholen verleiden om ieder kind gedurende 1 jaar wekelijks schoolzwemmen aan te bieden. We gaan in overleg met scholen en gemeenten hoe deze regeling het best kan worden ingericht.

Iedereen doet mee

In Overijssel kan iedereen meedoen met en genieten van sport, kunst en culturele activiteiten. Ook bijvoorbeeld mensen die minder te besteden hebben of mensen met een fysieke of verstandelijke beperking moeten erop kunnen rekenen dat ze mee kunnen doen in onze samenleving. Brede deelname aan evenementen leidt tot ontmoeting en ontwikkeling, tot gezonde Overijsselaars en een gezonde (lokale) cultuur. Van organisaties en instellingen die gebruik maken van provinciale middelen verwachten wij een programma dat hieraan tegemoet komt.

Culturele infrastructuur

Veel museums, poppodiums, theaters en orkesten hebben het de afgelopen jaren moeilijk gehad. Door heftige bezuinigingen zijn medewerkers ontslagen, contracten niet verlengd en lonen gekort. Met vernieuwing en innovatie hebben veel instellingen zich toch door die lastige tijd heen weten te slaan. Dat spreekt voor de culturele veerkracht van Overijssel. Maar de grens is bereikt. De rek is eruit. Medewerkers van musea en muziekgezelschappen verdienen net als iedereen in Overijssel een eerlijk loon en de zekerheid dat ze morgen ook nog een baan hebben.

Sterke, innovatieve en ondernemende culturele instellingen zijn prachtig, maar uiteindelijk kost kunst geld, net als scholen, ziekenhuizen en zwembaden geld kosten. Dat is niet erg. Kunst is van groot maatschappelijk belang en daarom mag het geld kosten. Wij geloven niet in de mythe van een zelfreddende culturele sector. Instellingen die we van groot belang vinden voor onze culturele

infrastructuur ondersteunen we structureel als dat nodig is. Met zulke instellingen maakt de provincie langjarige afspraken om zo voor de lange termijn hun bestaan te garanderen, hun kwaliteit op peil te houden, hun toegankelijkheid voor alle Overijsselaars te waarborgen en hun medewerkers te verzekeren van een fatsoenlijk bestaan.

Talentontwikkeling

Overijssel heeft talent. Dat talent kan en moet gestimuleerd worden, maar juist talentontwikkeling staat onder druk. Bezuinigingen hebben gaten geslagen in ons cultuurbestel. Productiehuizen, muziekscholen, werkplaatsen en andere broedplaatsen van nieuw talent hebben aderlatingen ondergaan. Wij koesteren en stimuleren ons talent. Regionale culturele broedplaatsen blijven bereikbaar voor al onze inwoners. We leggen nieuwe verbindingen tussen zulke centra en Overijsselse topinstellingen zoals Jeugdtheater Sonnevand, de Reisopera en Museum De Fundatie. Bij subsidieverlening is talentontwikkeling een belangrijk criterium. Waar nodig dragen we financieel extra bij om er zo voor te zorgen dat iedereen in onze provincie zijn of haar talent kan ontdekken en ontwikkelen.

Orkest van het Oosten

Door de fusie van het Gelders Orkest en het Orkest van het Oosten garandeert de provincie een symfonische instelling van hoge kwaliteit, de enige van zijn soort in ons deel van Nederland. Wij zien de fusie met vertrouwen tegemoet. De provincie verbindt zich weer structureel met het orkest, een belangrijke versterking van onze culturele infrastructuur. Bovendien garanderen we de bestaanszekerheid van het personeel van het orkest door ze eerlijke contracten te bieden met een fatsoenlijk salaris.

Erfgoed

Onze historische binnensteden, monumentale gebouwen, cultuurlandschappen, boerderijen en landgoederen dragen bij aan de unieke kwaliteit en identiteit van Overijssel. Dit erfgoed heeft een duidelijke maatschappelijke en economische waarde. Het is belangrijk dat we deze waarde erkennen, koesteren en beleefbaar houden. We investeren in het behoud en de ontwikkeling van monumenten, waaronder de verduurzaming hiervan. Daarvoor zetten we een langjarig renovatie- en restauratieprogramma in de steigers. Samen met onderwijsinstellingen en experts - zoals Oversticht en het Nationaal Centrum Erfgoedopleidingen / RIBO - zorgen we tegelijkertijd voor opleidingsplaatsen en/of plekken om werkervaring op te doen. Om dit programma te financieren benutten we ook de rijksmiddelen voor de restauratie van rijksmonumenten.

Cultuureducatie en -participatie

We stimuleren cultuureducatie met name in het primair en voortgezet onderwijs. Ieder schoolgaand kind in Overijssel krijgt muziekles, bezoekt minimaal één museum, bezoekt minstens één concert van bijvoorbeeld het Orkest van het Oosten of Nationaal Jeugdorkest en krijgt de mogelijkheid om zelf creatief aan de slag te gaan. Iedereen geniet mee van onze culturele instellingen en evenementen. Van jong tot oud en ongeacht je afkomst of inkomen, iedereen wordt actief uitgenodigd om deel te nemen. We verwachten van alle instellingen die een bijdrage krijgen forse inzet op deze punten.

Daarnaast roepen we een Overijsselse cultuurdag in het leven. Op deze dag zijn zo veel mogelijk culturele instellingen in Overijssel gratis toegankelijk en organiseren zij laagdrempelige activiteiten voor een breder publiek. Doel van deze dag is het bevorderen van de cultuurparticipatie, het inspireren van een breder publiek en het bevorderen van de bekendheid van onze culturele instellingen en hun activiteiten onder de inwoners van Overijssel.

Varend erfgoed en de Hanzetraditie

Overijssel heeft een trotse traditie en historie van scheepvaart én scheepsbouw. Vandaag de dag is er gelukkig nog veel varend erfgoed dat dit verhaal vertelt. Denk aan de Hanzetraditie, zompen, punters, Vollenhoofse bollen of de varende monumenten van de 'bruine vloot'. We koesteren dat deel van onze geschiedenis. We ontwikkelen samen met scheepseigenaren, werven, gemeenten, het rijk en andere betrokkenen plannen om varend erfgoed en de beleving van ons scheepvaartverleden stevig te ondersteunen en te promoten.

Als voorbeeld noemen we de Kamper Koggeschepen. Door het verhaal van die schepen te vertellen en te tonen ontsluiten we ons erfgoed én trekken we toeristen naar onze steden. Zo snijdt het mes aan twee kanten.

Investeren en versterken

We streven duidelijke maatschappelijke doelen na met onze culturele investeringen. Onze provinciale bestedingen verheffen, inspireren en verbinden. Ze moedigen maatschappelijke deelname aan en bevorderen de beschikbaarheid en toegankelijkheid van kunst en cultuur. Overijsselse investeringen voeden educatie over onze kunst en cultuurhistorie en stimuleren kunst en cultuur als aanjagers van de Overijsselse economie.

De PvdA bekijkt of de huidige investeringen deze doelen optimaal dienen en of er, in samenspraak met het veld, een nieuwe strategie nodig is om het maatschappelijk rendement van onze inspanningen te vergroten.

Etherpiraten

Radiopiraten op 'geheime zenders' zijn ook in grote delen van Overijssel een traditie. Soms zijn ze een probleem omdat ze met hun illegale zenders reguliere radio-uitzendingen verstoren en nooddiensten of vliegverkeer in de weg zitten. Toch zijn veel luisteraars in onze provincie aan zendpiraten gehecht. Ze zenden muziek uit die weinig wordt gewaardeerd door officiële radiostations en hun nabijheid schept een sterke band. Nu nooddiensten het frequentiespectrum verlaten en radio en televisie steeds meer digitaal uitgezonden worden vinden wij het tijd om te zoeken naar manieren waarop we piraten en hun luisteraars de mogelijkheid kunnen geven binnen Overijssel van hun hobby te genieten zonder daarbij overlast te veroorzaken.

Samen leven

De provincie is er voor haar inwoners. Het welzijn en welbevinden van onze inwoners staat voor ons op één. Iedereen heeft er recht op gezien te worden, eerlijke kansen te krijgen en perspectief op vooruitgang te hebben. Daarom vinden we dat de provincie een stevige sociale agenda moet hebben, veel meer dan nu het geval is.

Verenigd in verscheidenheid

We zien een aantal grote sociale uitdagingen in onze provincie. Zo is er een groeiende verdeeldheid in de samenleving. Het gaat hierbij om inkomen en vermogen, maar ook verschillen in waarden, normen en meningen. Door deze groeiende kloof hebben mensen ongelijke kansen en ontstaat wrijving en vervreemding in de samenleving. De discussies rond de komst van AZC's zijn hier een duidelijk voorbeeld van. Meningsverschillen zijn op zich geen verontrustend verschijnsel, een goede discussie houdt de democratie levend. Maar wanneer groepen in de samenleving volledig langs elkaar heen leven en elkaar wantrouwen, zien wij dit als een bedreiging voor de sociale cohesie en de verdraagzaamheid in onze provincie. Onbekend maakt onbemind. Wij zien het organiseren van ontmoeting tussen verschillende mensen als basis voor het tegengaan van de groeiende afstand tussen bevolkingsgroepen. Daarmee zijn we er overigens nog niet.

Om nader tot elkaar te komen, is gezamenlijkheid nodig. Wij geloven in de kracht van het gesprek. En als we bereid zijn naar elkaar te luisteren horen we zoveel meer. Er zijn verschillende manieren waarop je de ontmoeting en gezamenlijkheid kan stimuleren. Dat kan bijvoorbeeld door gemengde wijken, onderwijs, sport en cultuur. Wij willen dat de provincie in al haar beleid inzet op het stimuleren van ontmoeting en de uitwisseling tussen verschillende bevolkingsgroepen. Daarnaast steunen we bovenlokale organisaties en initiatieven die dit nastreven. Wij vragen speciale aandacht voor de provincie waar het gaat om de rol van de burger in beleidsontwikkeling en -uitvoering. We zien het als provinciale taak om de diversiteit in de deelname bij deze trajecten te bevorderen.

Gelijkheid en diversiteit

Als provincie streven we naar gelijke kansen voor iedereen, ongeacht ras, geloof, afkomst, seksuele geaardheid of politieke voorkeur. Iedereen moet in Overijssel zichzelf kunnen zijn; thuis, op het werk, tijdens het sporten en op school. Dat betekent dat we ons altijd en overal keihard verzetten tegen alle vormen van onverdraagzaamheid, overal in onze provincie en ook in onze eigen Statenzaal.

Mede dankzij de PvdA is Overijssel een regenboogprovincie. Dat betekent dat de provincie speciaal werk maakt van de sociale acceptatie en veiligheid van de LHBTI-gemeenschap in Overijssel. We ondersteunen initiatieven die gelijkwaardigheid bevorderen en discriminatie tegengaan. Daarnaast hebben we bijzondere aandacht voor de emancipatie van vrouwen en de strijd tegen racisme.

Eenzaamheid

Eenzaamheid is een groeiend probleem, in het bijzonder onder ouderen. De PvdA wil dat de provincie een actieve rol gaat spelen bij het verminderen van eenzaamheid. Doel is eenzaamheid te

verminderen door het probleem bespreekbaar te maken, initiatieven op dit gebied te ondersteunen en betrokken partijen met elkaar in contact te brengen.

Goed leven voor ouderen

We vinden het belangrijk dat Overijssel voor ouderen een prettige plek is om te leven. Een provincie waar alle ouderen volwaardig mee kunnen doen in de maatschappij wanneer ze vitaal zijn, maar zeker ook wanneer het fysiek of mentaal wat moeilijker is. Op een prettige manier ouder worden gaat niet vanzelf. Hiervoor is het belangrijk dat basisvoorzieningen bereikbaar blijven, zoals supermarkten en zorg. Daarnaast is de aanwezigheid en de bereikbaarheid van vrijetijdsvoorzieningen als sportclubs, verenigingen, buurt- en dorpshuizen van groot belang. Het is belangrijk dat ouderen betrokken blijven bij de samenleving. Dat stimuleren we door huisvesting en activiteiten voor ouderen zo veel mogelijk midden in de samenleving te organiseren. Ook willen we dat Overijssel een dementievriendelijke provincie wordt, waar mensen met dementie zo lang mogelijk zelfstandig kunnen blijven en waar ze geholpen worden als ze het even niet meer weten. Dit doen we door ons aan te sluiten bij de beweging 'Samen Dementievriendelijk' en we vragen onze gemeenten hetzelfde te doen.

Ouderen moeten de mogelijkheid hebben om te wonen waar ze graag willen wonen. In hun eigen vertrouwde omgeving of op een zelfgekozen andere locatie. We willen dat de provincie afspraken maakt met gemeenten voor voldoende passende woningen voor ouderen op de plekken waar daar behoefte aan is. Dat kan in kleine kernen, maar ook midden in de stad zijn. Ook willen we meer ruimte voor projecten waarin groepen mensen gezamenlijk zelf bouwen, zoals 'de Knarrenhof'. Wanneer ouderen in hun eigen huis willen blijven wonen willen we hen daarbij helpen door bijvoorbeeld door middel van de 'blijverslening' en 'lang zult u wonen' waarbij ouderen worden ondersteund bij het levensloopbestendig maken van hun woning.

Een veilige haven

Zolang oorlog, onderdrukking, honger en extreme ongelijkheid heersen, zullen mensen blijven vluchten en zullen ook mensen in Overijssel terecht komen op zoek naar een veilig bestaan. Het vluchtelingenprobleem lossen wij hier in Overijssel niet op. Dit vraagt om Europese en mondiale actie.

Wij zien wel een provinciale taak waar het gaat om het gastvrij ontvangen van de vluchtelingen die bij ons komen op zoek naar een veilig bestaan. Wij willen dat de provincie een ondersteunende en coördinerende rol speelt bij de integratie van nieuwkomers. Daarnaast schrijven we nu alvast draaiboeken die we kunnen gebruiken bij een eventuele nieuwe vluchtelingen crisis, waardoor op korte termijn ruimte voor opvang beschikbaar gemaakt kan worden. Daardoor voorkomen we dat in Overijssel bij een volgende vluchtelingen crisis mannen, vrouwen en kinderen van crisisopvanglocatie naar crisisopvanglocatie worden gesleept of op plekken worden opgevangen die hier eigenlijk helemaal niet geschikt voor zijn.

Taalvaardigheid

Laaggeletterdheid is een groot maatschappelijk probleem. 2,5 Miljoen volwassenen in Nederland zijn laaggeletterd. Mensen die niet goed kunnen lezen of schrijven of de Nederlandse taal onvoldoende

beheersen kunnen maar moeilijk volwaardig meedoen aan onze maatschappij. De PvdA vindt de taalvaardigheid van groot belang voor de emancipatie en zelfredzaamheid van onze inwoners. We willen de capaciteit, de bekendheid en toegankelijkheid van ondersteuningstrajecten gericht op mensen met een taalachterstand vergroten. Daarnaast vinden we dat alle kinderen recht hebben op toegang tot een bibliotheek. Dat kan, zoals al op veel plekken gebeurt, ook binnen een multifunctioneel centrum of schoolgebouw gerealiseerd worden. Bibliotheken spelen een grote rol in het taalvaardiger maken van onze inwoners, preventief, door het stimuleren van voorlezen en door lezen en schrijven onder kinderen te bevorderen. Ook doen ze veel om mensen met een taalachterstand te helpen.

Demografische veranderingen

Daarnaast voltrekt zich in de provincie een demografische verandering die we op meer plekken in het land waarnemen. In met name de dorpen en plattelandsgemeenschappen in (delen van) onze provincie zie je een trend van vergrijzing (meer ouderen) en ontgroening (minder jongeren). Een vitale samenleving is gebaseerd op een mix van verschillende generaties. Wanneer deze mix uit balans raakt, vormt dit een risico voor de leefbaarheid. Voorzieningen zoals scholen en kinderopvangcentra komen onder druk te staan bij een dalend aantal kinderen, het verenigingsleven verandert van karakter en de (mantel)zorgvraag voor een groeiende groep ouderen komt bij een steeds kleiner wordende groep jongeren en mensen van middelbare leeftijd te liggen. Wanneer vergrijzing en ontgroening overgaan in bevolkingskrimp komen veel voorzieningen onder druk. We kunnen geen hek om deze gemeenschappen plaatsen, verhuizen is een persoonlijke afweging. Wel kunnen we inzetten op een goede integrale agenda voor deze gemeenschappen. Voor ons zijn de kernpunten hierin: bereikbare en kwalitatief goede basisvoorzieningen waaronder zorg voor iedereen, passende huisvesting voor jong en oud, bieden van economische ontwikkelruimte, stimuleren van vitaliteit en gezondheid o.a. door sport en cultuur, goede professionele ondersteuning van mantelzorgers, stimuleren van goed onderwijs dat aansluit bij de kansen op de arbeidsmarkt en het optimaliseren van het gebruik van digitale mogelijkheden. Er bestaat geen blauwdruk voor het garanderen van leefbaarheid in regio's die demografisch onder druk staan. Wij geloven in een aanpak waarin we met de gemeenten en inwoners gaan kijken naar de lokale uitdagingen, wensen en behoeftes en zo samen komen tot een gezamenlijk plan van aanpak. Natuurlijk nemen we de lessen uit andere provincies hierin mee. Onze plannen richten zich op de identiteit, functionaliteit en behoeftes voor 2030 en verder.

Het bestuur en het geld

De samenleving staat niet stil. Ontwikkelingen onder andere op sociaal, economisch en technologisch gebied, veranderen de maatschappij en de rol die de overheid hierin speelt. Wij zien het als taak van de overheid om mee te bewegen in deze veranderingen door zichzelf open te stellen en helder en empathisch te communiceren.

Goed luisteren

De overheid wordt steeds vaker geconfronteerd met mondige burgers die opkomen voor hun eigen belang. Wij zien dat als een positieve ontwikkeling. Wij willen dat inwoners een zo groot mogelijke invloed hebben op hun eigen leven en leefomgeving. Als provincie nodigen we mensen hier ook graag voor uit.

Keerzijde van deze medaille is dat de groep mondige burgers vaak geen afspiegeling van onze samenleving vormt. Het is een overheidstaak om ondervertegenwoordigde groepen actief te betrekken bij beleidsontwikkeling, besluitvorming en de uitvoering. Een e-mail of een foldertje in de bus met de oproep om naar een inspraakavond te komen volstaat hierbij niet. Desnoods moet de provincie van deur tot deur om mensen te vragen naar hun mening over onze plannen.

De provincie betreft jongeren bij het maken van haar beleid, omdat de mening van jongeren voor de toekomst belangrijk is. Het gaat immers om hun toekomst en als de overheid hen serieus neemt zijn ze in de toekomst ook in staat verantwoordelijkheid te nemen. Dat geldt nu meer dan ooit omdat er erg veel gaat veranderen, vanwege de klimaatverandering, de zorgtransitie, de landbouwtransitie en ook demografische veranderingen. We hebben de jongeren nodig!

Grote veranderingen maken regionale samenwerking pure noodzaak. Daarom stimuleren we sterke regio's en steunen we de samenwerking tussen regio's. Zo kunnen grote vraagstukken 'bottom up' worden benaderd en opgelost.

Regels en handhaving

Regels zijn er niet voor niets. Het naleven ervan moeten we controleren. Regels die geen doel dienen schaffen we af.

Digitale communicatie door de provincie

Digitale communicatie kan snel, efficiënt en kostenbesparend zijn. Grote aantallen mensen kunnen binnen een paar seconden op de hoogte gesteld worden over bepaalde zaken. Daarnaast kan het handig zijn om aanvragen van bijvoorbeeld vergunningen of subsidies digitaal te behandelen. De keerzijde is dat er groepen mensen zijn die moeite hebben met het gebruik van digitale communicatiemiddelen. De PvdA vindt het belangrijk dat de provincie en haar communicatiekanalen toegankelijk zijn voor iedereen. Daarom moet het mogelijk zijn om alle communicatie fysiek te laten plaatsvinden, indien een inwoner dat wenst. Op die manier houden we de provincie en haar diensten ook bereikbaar voor mensen die minder digitaal vaardig zijn.

Regionale media en journalistiek

Journalisten die tijd nemen voor grondig onderzoek zijn van groot belang voor de democratie in onze regio. Door de kaalslag in de geschreven media zijn die vakmensen er nauwelijks nog. We lezen 'nieuws' dat ieder regionaal dagblad biedt, aangevuld met ditjes en datjes van de dag. Dat moet anders en kan beter. We roepen een stimuleringsregeling in het leven die samenwerking tussen regionale kranten, lokale en regionale omroepen stimuleert, om elke burger van Overijssel op maat te informeren, diens mening op te pikken en bij de samenleving te betrekken. Goede media zijn essentieel voor onze democratie!

De teugels aanhalen

De PvdA wil af van ingewikkelde structuren en terug naar de inhoud. Minder jargon, mooie kretologie en name dropping, meer met de beide benen op de grond, de goede dingen doen. We investeren in dingen die er maatschappelijk toe doen met maatschappelijk middelen. Dat willen we dichtbij organiseren met met zo veel mogelijk democratische legitimiteit. Daarom zijn we geen voorstander van ingewikkelde fondsen, houdstermaatschappijen en deelnemingen op grote afstand. We willen zoveel mogelijk zelf organiseren, samen met degene om wie het gaat.

Geld

Wij gaan zorgvuldig om met publiek geld. Wij willen vierkant kunnen staan achter elke euro die we uitgeven. Alleen als de meerwaarde voor Overijssel en haar inwoners duidelijk is, geven wij gemeenschapsgeld uit.

Leges zijn de kosten die inwoners, bedrijven en organisaties moeten betalen voor bijvoorbeeld vergunningen. Wij vinden dat die leges kostendekkend moeten zijn, niets meer en niets minder.

Om alle plannen uit te kunnen voeren heeft de provincie spaargeld maar ook elk jaar eigen vaste inkomsten. Dat zijn de provinciale opcenten bij de motorrijtuigenbelasting. Als het nodig is, mogen de provinciale opcenten aangepast worden aan de prijsontwikkeling en inflatie.

Onze partners

Om resultaten te kunnen boeken zijn partners nodig. Denk aan onze inwoners, de gemeenten en organisaties of bedrijven waarmee de provincie samenwerkt. Veel van deze partners worden betaald om een bijdrage te leveren, bijvoorbeeld doordat de provincie iets (in)koopt of een subsidie verstrekt om iets te doen. In al ons handelen verwerken we principes van duurzaamheid en maatschappelijk verantwoord ondernemen. Daarbij maken we gebruik van concrete instrumenten zoals de Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen Prestatieladder of de methodiek van Maatschappelijk Verantwoord Inkopen. Inzichten en advies van de vakbonden zijn voor ons hierbij van belang.

Subsidies zijn investeringen in mensen, geen cadeautjes die al naar gelang de financiële situatie van de provincie worden geschonken. Wij staan voor langjarige contracten met voor ons belangrijke partners zodat er continuïteit is van kwaliteit en opgebouwde expertise.

Colofon

Dit concept verkiezingsprogramma is op 10 oktober 2018 aangeboden aan de leden van de PvdA Overijssel. Bij het opstellen van dit concept verkiezingsprogramma is dankbaar gebruik gemaakt van allerlei bronnen. Bijzonder verhelderend waren de vele analyses en trendverkenningen van het Trendbureau Overijssel, de studie 'Kracht van Oost' en beleidsinformatie van de Provincie Overijssel. Via een online vragenlijst hebben we reacties van binnen en buiten onze partij verzameld, wij danken alle respondenten voor hun waardevolle inbreng. Ook danken we de vele belangengroepen en maatschappelijke organisaties die ons hebben gemaild, gebeld en geschreven om hun punten bij ons onder de aandacht te brengen. We hebben rijkelijk en dankbaar gebruik gemaakt van deze inbreng. Last but not least, de twee brainstormsessies in Hengelo en Zwolle hebben we als inspirerend ervaren. De programmacommissie bestond uit Tijs de Bree, Leander Broere en Annemieke Wissink-Berkers.